

Лінгвокогнітивний аспект дослідження психоемоційного стану самотності персонажа

У світлі загальних завдань, що виділяються сьогодні при дослідженні мови та тексту, центральне місце посідають питання виходу за межі власне мовних знань і звернення до знань енциклопедичного характеру, які беруть участь у формуванні смислу [1, с. 63], "проблема трансцендентних смислів, що перебувають за межами мови" [2, с. 38]. У цьому руслі саме метафоризація як пізнавальний процес виступає одним із найбільш евристично й методологічно ефективних засобів вивчення психоемоційних станів. Процес пошуків таких засобів досить актуальний, оскільки мовний спосіб об'єктивації психоемоційних станів не репрезентує когнітивні процеси, але перетворює каузальні зв'язки між мозком, тілом і світом [5, с. 106–110; 10]. Метафора, таким чином, виступає "життєво важливим" для функціонування досліджуваного феномена механізмом, що центрує емоційну концептосферу відносно її антропогенної мовної реалізації, створюючи й експлікуючи наявність аксіологічних, цільових, вікових та інших "когнітивних дзеркал" [7], локалізованих у мовній свідомості потенційно вербалізованих когнітивних утворень.

У порівнянні з власне емоційними станами, де переважає безпосереднє переживання, у психоемоційному стані самотності переважає оцінка. Відповідно до цього розглядаємо самотність як вторинний, окультурений стан [1, с. 53]. Такі стани мотивовані інтелектуальною оцінкою ситуації як бажаної чи небажаної для суб'єкта і тому приписуються лише людині.

Завдяки когнітивно зорієнтованим лінгвістичним дослідженням, метафора набуває сьогодні іншого значення [4, с. 26] і є результатом репрезентації знань про одну концептуальну область у термінах іншої. Згідно з теорією концептуальної метафори, концептуалізації піддаються в основному абстрактні сфери, зокрема, час, простір, а також життя людини, її соціальний статус, інтерперсональні стосунки, емоції, розумова діяльність, котрі

репрезентуються у мові через добре відомі з емпіричного досвіду картини, що підлягають візуальному спостереженню [3, с. 8].

Саме через набір концептуальних тропів, переважно метафор, здійснюються концептуалізація і вербалізація психоемоційних станів.

Описи і словесна образність, на базі яких реконструюються відповідні концептуальні метафори, спрямовані на відображення стану самотності персонажа як віддзеркалення внутрішніх фізіологічних змін у його організмі, специфіки його розумової діяльності та поведінки [7, с. 45].

Основна причина невід’ємної присутності метафори у концептуальній системі полягає у тому, що більшість життєво важливих для людини та її діяльності концептів (таких як стан, емоції, ідеї) є абстрактними або недостатньо дискретними і структурованими, у результаті чого виникає необхідність використовувати для їх концептуалізації більш чітко організовані, доступні для розуміння концепти (наприклад, просторові орієнтири, об’єкти тощо). Саме ця необхідність осмислення й переживання явищ одного виду в термінах іншого і веде до поширення метафори у концептуальних структурах мислення [8, с. 115].

У результаті опрацювання ілюстративного матеріалу з опорою на теорію концептуальної метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона нами було визначено, що фізична основа людського досвіду слугує важливим фактором при реконструкції первинної концептуальної метафори (див. табл.).

Таблиця

Мовне вираження фізичної основи людського досвіду при реконструкції
первинних концептуальних метафор

Фізична основа (за Дж. Лакоффом і М. Джонсоном)	Мовне вираження / вербалізація	Первинна метафора
Переможець у боротьбі зазвичай знаходиться зверху, переможений - унизу	<i>divorce,</i> <i>séparer,</i> <i>ne pas avoir d’homme</i> <i>dans sa vie,</i> <i>fatigué,</i> <i>épuisé,</i> <i>malheur,</i>	ПІДКОРЕННЯ КОНТРОЛЮ – УНИЗ

	<i>souffrance</i>	
Схилена поза людини співвідноситься із смутком і депресією	<i>m'interdisais de boire seule, j'étais épuisé, vidé, à bout de forces, les nerfs, au bord des larmes</i>	СМУТОК – УНИЗУ
Серйозні хвороби змушують людину лежати. Мертвий падає, лежить в могилі.	<i>après la mort d'Adèle, j'ai passé quinze années en enfer, mon ange perdu au milieu de tous ces zombies, perdue dans son lit minuscule, je suis tombée malade</i>	ХВОРОБА І СМЕРТЬ – УНИЗУ
Пряма поза людини співвідноситься із позитивним моральним і фізичним станами	<i>Philibert m'a portée dans les escaliers, je fais le mur comme au temps des mobylettes, mes deux chiens me sautent dessus, je me sens mieux</i>	ЗДОРОВ'Я І ЖИТТЯ – УГОРУ

Стан самотності у такому контексті постає більш багатогранно, охоплюючи емоційні переживання, фізичний стан, поведінку постмодерністського персонажа.

Література

1. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка : попытка системного описания / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания. — 1995. — № 1. — С. 37—67.
2. Берестнев Г. И. К философии слова (лингво-культурологический аспект) / Г. И. Берестнев // Вопросы языкознания. — 2008. — № 1. — С. 37—65.
3. Иванова И. В. Концептуальная метафора как средство формирования образа политического деятеля в англоязычной прессе : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : 10.02.04 "Германские языки" / И. В. Иванова. — М., 2004. — 24 с.

4. Колесник Д. М. Концептуальное пространство авторской метафоры в творчестве А. Мердок : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Колесник Дарина Михайловна. — Черкассы, 1996. — 260 с.
5. Лав Н. Когниция и языковой миф / Н. Лав // *Studia Linguistica Cognitiva*. — Вып. 1. Язык и познание : методологические проблемы и перспективы. — М. : Гнозис, 2006. — С. 105—134.
6. Тульчинский Г. Л. Постчеловеческая персонология. Новые перспективы свободы и рациональности / Г. Л. Тульчинский. — М. : Алетея, 2002. — 677 с.
7. Харкевич Г. І. Відображення стану тривоги персонажа в англomовній прозі : семантико-когнітивний та наративний аспекти : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.04 / Харкевич Галина Ілюдорівна. — К., 2007. — 204 с.
8. Lakoff G. *Metaphors We Live By* / G. Lakoff, M. Johnson. — Chicago : University of Chicago Press, 1980. — 242 p.
9. Spurrett D. Distributed cognition and integrational linguistics [Електронний ресурс] / D. Spurrett. — Режим доступу : <http://www.psy.herts.ac.uk/dlg/abstracts/html>. — Назва з титул. екрану.